

HRVATSKI DRŽAVNI ARHIV
Marulićev trg 21, 10000 Zagreb, Hrvatska

SUMARNI INVENTAR

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO DUBROVNIK
1941-1945

Broj fonda: HR HDA 1197

Izradio: Boris Suljagić

Zagreb 1996.

UVOD

Hrvatski državni arhiv preuzima 1995. godine iz AISP fondove Oružničko krilno zapovjedništvo-Bileća i Župsko oružničko krilno zapovjedništvo-Dubrovnik ("Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ, SR Hrvatska", Beograd, 1984.). Iz fonda Oružničko krilno zapovjedništvo-Bileća izdvojio sam spise koji su pripadali fondu Oružničko krilno zapovjedništvo-Dubrovnik.

Nakon sređivanja fond sadrži 35 kutija. Po sadržaju spisi fonda su izvještaji postaja pod oružničkim krilnim zapovjedništvom Dubrovnik o raznim događajima u svezi s javnim redom i sigurnošću, dopisi oružničkih pukovnija, primljene zapovjedi oružničkih pukovnija, iskazi oružničke opreme i opskrbe, molbe za premještaj, molbe oružnika za dječji doplatak itd.

HISTORIJAT TVORCA FONDA

Već 13. travnja 1941. opunomoćenik Poglavnika za unutarnje poslove dr. Milovan Žanić donosi **Proglas o uspostavi Hrvatskog oružničkog zapovjedništva**¹ Oružnicima je povjerena dužnost "da čuvaju i očuvaju red i mir i da svakog čestitog i ispravnog građanina zaštite od nasilja ili napadaja na život i imetak". Oružništvo je nastavak žandarmerije u Kraljevini Jugoslaviji.

Prema **Zakonskoj odredbi o državnoj vladi NDH** koja je donesena 25. lipnja 1941.² oružništvo je podređeno Ministarstvu unutarnjih poslova osim u pitanjima ustrojstva, stege, nastave i uprave. Oružništvom u tom pogledu upravlja Ministarstvo hrvatskog domobranstva. Ministarstvo hrvatskog domobranstva i ministarstvo unutarnjih poslova prilikom uporabe oružništva zajedno odlučuju u pitanjima državnog javnog reda, mira i sigurnosti.

Zakonska odredba o oružništvu prema kojoj je oružništvo NDH vojnički ustrojena straža koja je dio oružane sile donesena je 21. kolovoza 1941. godine³. Zadaci oružništva su: "... održavati javni mir i red, javnu, osobnu i imovinsku sigurnost...Oružništvo mora sprečavati protuzakonnosti svake vrste". Ono podupire provedbu oblasnih naredaba i provodi sve mjere sigurnosti.

Oružnici odgovaraju političko-upravnim oblastima kad obavljaju službu javne sigurnosti. Vojnički pretpostavljenici upravljaju oružništvom u vojničkom, gospodarskom i upravnom pogledu, obuci i nadzoru službe. Ministarstvo hrvatskog domobranstva vrši vrhovni nadzor nad oružništvom, ali je dužno postupati u sporazumu s ministarstvom unutarnjih poslova kad donosi odredbe o javnom miru, redu i sigurnosti.

Isti dan je donesena **Zakonska odredba o ustrojstvu oružništva NDH**.⁴ Po toj odredbi je oružništvo na području NDH podijeljeno u 5 oružničkih pukovnija.

Ispod oružničkih pukovnija se po hijerarhiji nalaze oružnička krilna zapovjedništva. Svako oružničko krilno zapovjedništvo ima sjedište u sjedištu velike župe. Ono vodi gospodarsko-upravne poslove podređenih jedinica i vrši nadzor nad sveukupnim njihovim djelovanjem. Kao zapovjednik na čelu oružničkog krila stoji nadsatnik, bojničnik ili potpukovnik. Krilni zapovjednik ima pravo i dužnosti zapovjednika bojnice. Oružnička krilna zapovjedništva se dalje dijele na zapovjedništva oružničkih vodova, kotarska oružnička zapovjedništva te na oružničke postaje.

U spisu br. tajni 301 Zapovjedništva oružničkog krila Dubrovnik od 16. travnja 1942. godine postoje dragocjeni podaci o ustrojstvu 6. oružničke pukovnije u čijoj se nadležnosti nalazi i krilno oružničko zapovjedništvo Dubrovnik. Zapovjedništvo se dijeli na:

¹ Narodne novine (dalje NN) br. 2/15. travanj 1941.

² NN br. 59/ 25. lipnja 1941.

³ NN br. 109/ 23. kolovoza 1941.

⁴ NN br. 109/23. kolovoza 1941. godine.

1) VOD DUBROVNIK na području kotarske oblasti Dubrovnik:

Kotarsko oružničko zapovjedništvo Dubrovnik se dijeli na

oružničke postaje: Dubrovnik, Kupari, Cavtat, Čilipi, Ston, Orašac, (Trsteno)Mihanići, Slano, Janjina, Orebić, Šipan, Trpanj te međupostaja Kuna

2. VOD STOLAC na području kotarskih oblasti Stolac i Čapljina:

Kotarsko oružničko zapovjedništvo Stolac se dijeli na

oružničke postaje: Stolac, Hodovo, Berkovići, Gornje Hrasno, Burmazi, Predulje

Kotarsko oružničko zapovjedništvo Čapljina se dijeli na

oružničke postaje: Čapljina, Hutovo, Domanovići, Donje Hrasno, Neum-Klek

3. VOD TREBINJE na području kotarskih oblasti Trebinje i Ravno:

Kotarsko oružničko zapovjedništvo Trebinje se dijeli na

oružničke postaje: Trebinje, Donja Lastva, Greb-Zubci, Ivanjica, Dobromani, Klobuk, Begović-Kula, Konjsko, Vrbanje te međupostaje Hum, Staro Slano, Popovo Poljice, Gluva Smokva

Kotarsko oružničko zapovjedništvo Ravno se dijeli na

oružničke postaje: Ravno, Ljubinje, Vladovići, Neum Kula, Mišljen, Belenići

Zakonskom odredbom o Hrvatskom oružništvu od 26. lipnja 1942. oružništvo prestaje biti sastavnim dijelom Hrvatskog domobranstva i počinje djelovati u okviru Ustaške vojnice.⁵ Reorganizacijom vlade bavi se druga **Zakonska odredba o državnoj vladi NDH.**⁶ Ministarstvo unutarnjih poslova sada ima oružništvo u pogledu njegove uporabe.

Slijedeća zakonska odredba koja se temeljito bavi oružništvom jest **Zakonska odredba o ustrojstvu i djelovanju oružništva i o službovnim odnosima njegovih pripadnika** donesena 26. studenog 1942.⁷ Po toj odredbi oružništvo ima pored ranije spomenutih dužnosti još i obavještajnu službu. Predmete koji se odnose na javni red i sigurnost dostavlja oružništvo Ministarstvu unutarnjih poslova (MUP-u) putem Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost (GLAVSIGUR), a politički predmeti idu također u MUP te u zapovjedništvo Ustaške nadzorne službe, a predmeti o vojničkim stvarima šalju se Ministarstvu domobranstva.

⁵ NN br. 140/26. lipanj 1942.

⁶ NN br. 229/10. listopada 1942.

⁷ NN br. 270/27. studenog 1942.

Oružništvo daje ministarstvu domobranstva posebno osoblje za vojno-poljsko oružništvo, a u slučaju rata ili vojnih pothvata oružništvo sudjeluje s ostalim oružanim snagama.

Oružnici prate uhićenike na putu sudbenim vlastima te osuđenike u kaznionice i zavode za prisilni rad. Oni sudjeluju i u službi počasnih straža i počasnih pratnja te održavaju red za vrijeme javnih svečanosti prvenstveno tamo gdje oružništvo obavlja redarstvenu službu.

Po ovoj zakonskoj odredbi oružništvo se dijeli na:

- a) glavno zapovjedništvo oružništva
- b) središnju oružničku školu
- c) šest oružničkih krila
- d) tri pokretne bojne
- e) bojna vojno-poljskog oružništva
- f) oružničku glazbu

Krila su postrojena sa svrhom, da se putem svojih područnih zapovjedništava brinu za javni red i sigurnost, za poštivanje zakona i propisa, ta za obavljanje izvještajne službe.

Svako krilo ima svoje zapovjedništvo, a brojčanu snagu krila ustanovljuje glavni zapovjednik u razmjeru s opsegom i važnosti područja pojedinog krila, u sporazumu s ministrom unutarnjih poslova odnosno s glavnim ravnateljem Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost.

Krila zapravo preuzimaju funkciju oružničkih pukovnija. Krila su teritorijalno ustrojena i obuhvaćaju skup dviju ili više velikih župa.

Za područje svake velike župe postrojava se jedna oružnička bojna koja nosi naslov "ŽUPSKO ZAPOVJEDNIŠTVO". Ova župska zapovjedništva su bivša oružnička krilna zapovjedništva. Zapovjedniku svake takve bojne dodijeljen je jedan viši pobočnik i jedan upravni časnik.

Na žigovima se javlja naziv "ŽUPSKO ZAPOVJEDNIŠTVO" umjesto "ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO" tijekom 1944. godine.

Oružnički časnici i dočasnici (osim upravnih, glazbenih i veterinarskih) su časnici, odnosno dočasnici sudbenog redarstva, a dorojnici i oružnici su izvidnici sudbenog redarstva. Pripadnici oružništva kao djelatnici sudbenog redarstva su dužni davati sudbenim vlastima svako izvješće koje se od njih traži, i dužni su o učinjenom izvijestiti MUP-GLAVSIGUR.

Zapovjednici župskih zapovjedništava su izvršni redarstveni časnici te imaju sve dužnosti, koje slijede iz redarstvene službe, osim dužnosti, koje su svojstvene naredbodavnom upravnom redarstvu.

MUP-GLAVSIGUR može uvijek izdavati naloge glavnom za povjedništvu oružništva i izravno svim višim i nižim oružničkim zapovjedništvima.

Zapovjednici župskih zapovjedništava izvješćuju pismeno i usmeno velike župane o svemu, što se u njihovu području sprema i što je od bilo kakva značenja za javni red i sigurnost. Oni isto tako o svemu izvješćuju upravitelja župskog redarstva.

Zakonskom odredbom od 21. siječnja 1943. oružništvo spada u nadležnost Ministarstva oružanih snaga jer je i sama Ustaška vojnica postala dio tog ministarstva⁸. U **zakonskoj odredbi o promjeni i nadopuni zakonske odredbe od 26. studenog 1942. godine**⁹ naziv "župsko zapovjedništvo" mijenja se u "župsko oružničko zapovjedništvo".

U povijesti oružništva NDH zadnja zakonska odredba jest odredba od 16. kolovoza 1944. godine kojom oružništvo prestaje biti oružana postrojba Ustaške vojnice i postaje dio oružanih snaga HDH¹⁰

⁸ NN br. 17/22. siječnja 1943.

⁹ NN br. 20a/26. siječnja 1944. godine.

¹⁰ NN br. 184/17. kolovoza 1944.

KANCELARIJSKO POSLOVANJE

Za kancelarijsko poslovanje u državnim ustanovama Nezavisne Države Hrvatske uveden je Opći poslovni red koji je donesen 19. rujna 1941. godine.¹¹ Obveznu snagu red je dobio 1. siječnja 1942. kada su prestali vrijediti njemu protivni propisi.

Ovaj red vrijedio je za sve državne ustanove osim sudova. Rukovanje službenim spisima, propisano ovim poslovnim redom, trajalo je od časa, kada je spis primljen, do njegova sređenja u pismohrani riješenih spisa odnosno do predaje naslovniku ili pošti.

Žig urudžbenog zapisnika stavljan je neposredno ispod teksta s lijeve strane. U slučaju nedostatka slobodnog mjesta uzet je novi arak koji je pridodan spisu. U posebnom stupcu otiska žiga naznačeno je kojoj radnoj jedinici, tj. kojem odjelu, odsjeku i pododsjeku, ako ovaj vodi urudžbeni zapisnik, pripada pojedini spis.

Zaprimanje spisa obavljalo se njihovim upisom u urudžbeni zapisnik, uz koji su vođeni imenik i kazalo stranih brojeva urudžbenog zapisnika.

Urudžbeni zapisnik počinjao je svake godine rednim brojem 1, a zaključivao se posljednjim brojem zaprimanja 31. prosinca iste godine. Svaki spis je zaprimljen pod posebnim brojem urudžbenog zapisnika, osim ako nije zaprimljen pod posebnim brojem nekog drugog očevidnika. Brojevi urudžbenog zapisnika idu redom.

¹¹ NN br. 138/27. rujna 1941. godine.

OPĆI PODACI O FONDU I RAD NA SREĐIVANJU

Hrvatski državni arhiv preuzeo je 1968. godine od RSUP-a SRH arhivsko građivo nastalo u vrijeme NDH. Tijekom sređivanja izdvojene su 4 kutije arhivskog građiva oružništva NDH koje je činilo fond br. 488 pod nazivom Glavno zapovjedništvo oružništva NDH.

Iz Arhiva ISP preuzeto je 7 kutija spisa fonda Oružničko krilno zapovjedništvo - Bileća i 41 kutija spisa fonda Župsko oružničko krilno zapovjedništvo - Dubrovnik. Nakon arhivističkog sređivanja u Hrvatskom državnom arhivu imamo: jednu kutiju spisa fonda Glavno zapovjedništvo oružništva NDH, 5 kutija fonda Oružničke pukovnije NDH, 35 kutija spisa fonda Oružničko krilno zapovjedništvo Dubrovnik-NDH, 5 kutija spisa fonda Oružničko krilno zapovjedništvo Bileća-NDH, 1 kutiju spisa fonda Fragmenti oružničkih krilnih zapovjedništava i 1 kutiju spisa fonda Fragmenti oružničkih vodnih zapovjedništava te 3 kutije fonda Oružničke postaje.

Spisi fonda sređeni su po brojevima urudžbenih zapisnika tako da prvo dolaze vrlo tajni, pa tajni spisi, opći spisi i spisi bez broja. Iz spisa se može zaključiti da zapovjedništvo nije imalo odjele i da je vodilo samo jedan urudžbeni zapisnik.

Skoro svaki spis je uložen u svoju košuljicu na kojoj je napisan inventarni broj Arhiva ISP a često i broj urudžbenog zapisnika. Spisi su vrlo dobro sačuvani.

Fond je dosta dobro sačuvan. Vrlo je značajan za proučavanje oružništva u Dubrovniku i za vojno-političku situaciju u dubrovačkom kraju od 1941. do 1944. godine.

IZVORI I LITERATURA

- 1) Arhivsko gradivo oružništva
- 2) Ivan Beuc, Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527-1945), Zagreb, 1969.
- 3) Rafael Landikušić, Priručnik o političkoj i sudbenoj podjeli NDH, Zagreb, 1942.
- 4) Narodne novine NDH, Zagreb, 1941-1945

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO DUBROVNIK

INVENTARNI POPIS

KNJIGE

BROJ ARHIV

JEDINICE

S E R I J A

GODINA

BROJ

1.	URUDŽBENI ZAPISNIK	1944.	7111-7224
2.	Ekspedicioni protokol	1940-1943.	
3.	Ekspediciona knjiga	1941.	
4.	Ekspediciona knjiga	1943.	
5.	Knjiga primljene pošte	1941.	
6.	Predajna knjiga otpremljenih brzojava	1944.	
7.	Knjiga rada kamiona	1941-1943.	

SPISI

1.	vrlo tajni spisi	1941.	31/414
	tajni spisi	1941.	1/432
2.	"	1942.	2/1093
3.	"	1942.	1099/1349
	"	1943.	4/250
4.	"	1943.	251/649
5.	"	1943.	651/999
6.	"	1943.	1001/1490
7.	"	1944.	9/499
8.	"	1944.	503/1259
9.	opći spisi	1941.	5/1385
10.	"	1941.	1480/3353
11.	"	1941.	3363/5570
	"	1941.	b. b.
12.	"	1941.	b. b.
	"	1942.	22/1994
13.	"	1942.	2002/2787
14.	"	1942.	2821/4137

